

De taal van je leerlingen helpen ontwikkelen; hoe doe je dat?

Bart van der Leeuw
bt.vanderleuw@fontys.nl
Fontys Pabo, Den Bosch

In januari 2007 is dankzij een subsidie van het Nederlandse Ministerie van Onderwijs het Landelijk Expertisecentrum Opleidingen Nederlands en Diversiteit (LEONED) van start gegaan. Om alle lerarenopleidingen, dus zowel pabo, tweedegraads als eerstegraads, een kwaliteitsimpuls te geven, besloot het Ministerie voor de periode 2007-2008 een aantal regionale samenwerkingsverbanden en landelijke expertisecentra lerarenopleidingen in te stellen. LEONED is een van die landelijke expertisecentra. Daarnaast zijn er nog zeven andere centra, gericht op leergebieden of vakken in het primair en voortgezet onderwijs, zoals rekenen & wiskunde, natuur & techniek en zaakvakken. LEONED is een samenwerkingsverband van het lectoraat Lesgeven in de Multiculturele School van de Hogeschool Utrecht, het Instituut voor Leraar en School van de Radboud Universiteit Nijmegen het Expertisecentrum Nederlands, ook van de RU Nijmegen.

Brede aanpak

Alom wordt er geconstateerd dat de kwaliteit van het Nederlandse taalonderwijs onder druk staat. Veel leerlingen verlaten de basisschool met onvoldoende lees- en schrijfvaardigheid. Studenten die een hbo-opleiding beginnen beschikken over onvoldoende taalkennis en -vaardigheden. Tegelijkertijd moet je vaststellen dat de taak van de leerkracht steeds complexer is geworden. Op alle niveaus - primair onderwijs, voortgezet onderwijs en zelfs hoger onderwijs - hebben leerkrachten in toenemende mate te maken met grote verschillen in taalvaardigheid tussen leerlingen. Dit probleem geldt niet alleen voor de taallessen (po) of lessen Nederlands (vo). Leerkrachten van alle vakken staan hier vaak voor een lastige taak. Zij zijn zich hier meestal wel van bewust, maar worden nog onvoldoende voorbereid op dit werk in heterogene groepen. LEONED wil laten zien hoe je leerkrachten in basis- en voortgezet onderwijs beter kunt voorbereiden op het werk in talig heterogene groepen door verbetering van de curricula van lerarenopleidingen. Vandaar onze naam 'Nederlands en Diversiteit'. Het Ministerie wilde eigenlijk een expertisecentrum Nederlands en NT2, maar wij vinden dat onderscheid niet helder en zinvol meer. Het gaat er juist om dat leraren leren observeren en analyseren welke verschillen leerlingen meebrengen in hun taalvaardigheid, en leren hoe ze leerlijnen Nederlands opzetten en uitvoeren die passen bij individuele behoeften. Niet alleen in taallessen op zich, maar ook door het verweven van een taalontwikkende didactiek in alle vak- en vormingsgebieden. Speciale aandacht vraagt ook de functionele taalvaardigheid die studenten zelf nodig hebben om in de klas hun werk te kunnen uitvoeren; taalbeleid in de lerarenopleiding valt zodoende ook onder het aandachtsveld van LEONED.

Perspectieven

Het algemene doel - studenten beter voorbereiden op het werk in talig heterogene groepen - benaderen we vanuit verschillende perspectieven. Zo hanteren we het perspectief 'interactie en feedback'. Alle onderwijsleersituaties, of dat nu een taalles is of dagopening of een project over het milieu of een les over houtverbindingen, zijn interactiesituaties waarin leerlingen taal gebruiken c.q. taal kunnen verwerven. Of leerlingen inderdaad taal verwerven hangt sterk af van de mate waarin de leerkracht zijn eigen taal afstemt op dat van de leerlingen. De kwaliteit van de talige interactie in de les en van de talige feedback van de leerkracht bepalen in hoge mate het taalleerproces van de leerlingen. Op dit punt is er in de lerarenopleidingen nog veel winst te behalen. Andere perspectieven voor verbetering zijn bijvoorbeeld 'taalgericht vakonderwijs' en 'professionele taalvaardigheid van studenten'.

Activiteiten

LEONED wil nadrukkelijk een platform zijn van en voor lerarenopleiders. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de samenstelling van het projectteam. Daarin zitten twee opleiders uit het pabo-veld (Hogeschool Arnhem en Nijmegen en Fontys Hogeschool Den Bosch) en twee opleiders uit de tweedegraads-veld (Hogeschool Utrecht en Fontys Lerarenopleiding Tilburg). Bovendien proberen we bij alle activiteiten die er in deze periode van twee jaar zijn gepland, zoveel mogelijk de opleidingen en opleiders te betrekken. Ons idee is namelijk dat er op opleidingen en in het veld veel materialen en ideeën zijn uitgewerkt rond Nederlands en diversiteit, maar dat deze niet systematisch in opleidingscurricula zijn opgenomen. Daar gaan we ons op richten: hoe krijg je vernieuwing in het opleidingscurriculum doorgevoerd rond dit thema? In april 2007 is er een startconferentie geweest in Utrecht. Samen met zo'n 45 opleiders van hogescholen uit het hele land hebben we geïnventariseerd welke hiaten en knelpunten er zijn in de curricula op het gebied van lesgeven aan talig heterogene klassen. Maar we hebben ook gekeken waar er reeds mooie programmaonderdelen over dit onderwerp worden gerealiseerd; goeie voorbeelden waar collega's van andere opleidingen hun voordeel mee kunnen doen. De deelnemers van de startconferentie onderschreven het belang van de gekozen perspectieven, zoals 'interactie en feedback' en 'taalgericht vakonderwijs'. Dit najaar starten we met een inventariserend onderzoek naar de positie en inhoud van de curricula taal/Nederlands op de opleidingen in Nederlands. We vergelijken dat middels een literatuuronderzoek ook met opleidingen in het buitenland. Dat onderzoek moet er uiteindelijk toe leiden dat we leerkrachtcompetenties kunnen expliciteren die betrekking hebben op het volgen, begeleiden en stimuleren van taalleerprocessen bij leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs.

Gedurende het schooljaar 2007-2008 ontwikkelen we opleidingsmaterialen (leermiddelen, instrumenten, cursussen, modules, beroepstaken enzovoort) bij genoemde leerkrachtcompetenties. Bovendien beschrijven we hoe die opleidingsmaterialen geïmplementeerd en gebruikt worden in verschillende opleidingscontexten. We streven naar een digitaal beschikbare 'gereedschaps-kist' met materialen, implementatiescenario's en gebruikerservaringen. Voor dit ontwikkelwerk heeft LEONED een zevental pilots uitgezet op verschillende opleidingen in het land: drie bij de pabo's (Marnixacademie Utrecht, Saxion Hogeschool Deventer en Hogeschool Utrecht), twee bij de tweedegraads opleidingen (Hogeschool Utrecht en Fontys Lerarenopleiding Tilburg) en twee bij de eerstegraads opleidingen (Instituut voor Leraar en School Nijmegen).

Fasering

Globaal zou je de twee gesubsidieerde jaren (2007-2008) kunnen verdelen in drie fasen. De eerste fase van planning en afstemming met het veld loopt nu (1 september 2007) zo'n beetje op z'n einde. Belangrijk moment daarin was de startconferentie in april 2007. Alle opleidingen hebben daarvoor een uitnodiging gekregen. Die ging gepaard met een korte introductie op het voorgenomen werk van LEONED. Op dit moment starten we met de tweede fase: het ontwikkelwerk in de pilots en het daarbij horende flankerend onderzoek. De komende maanden zullen met name de deelnemende opleidingen c.q. opleiders daar wat van merken. Bovendien is met een aantal andere opleiders afgesproken dat we vanuit LEONED hun eigen projecten op het terrein van taalontwikkelen lesgeven in heterogene klassen zullen volgen en becommentariëren. Daar hebben we dan een klankbordfunctie. De derde en laatste fase, die van het opleveren en beschikbaar stellen van resultaten, verwachten we in het najaar van 2008. Eigen publicaties, publicaties in tijdschriften en de digitale gereedschapskist (zie www.leoned.nl) zullen dan hun weg naar de opleiders moeten vinden.

Samenwerking

Naast de eerder genoemde directe samenwerking met opleidingen in pilots is er ook geregeld contact met opleidingsondersteunende organisaties. Een aantal voorbeelden. We werken samen met het SLO-project 'competenties en repertoire op de pabo'. Dit heeft raakvlakken met ons onderzoek naar leerkracht competenties op het gebied van taallerende leerlingen. Een vergelijkbare samenwerking is er met de Nederlandse Taalunie wat betreft haar project 'taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen'. Er is contact met het Platform Taalgericht Vakonderwijs in het voortgezet onderwijs, dat inmiddels al heel wat potentiële opleidingsmaterialen digitaal beschikbaar heeft. Er is samenwerking met de vakverenigingen zoals LOPON2, en het netwerk van tweedegraads-opleiders. En als laatste

voorbeeld noemen we de relaties met de expertisecentra van de andere vakgebieden. De brede taakstelling van LEONED - alle leerkrachten beter toerusten om het taal leren van hun leerlingen te bevorderen - maakt samenwerking met collega's rekenen/wiskunde, natuur/ techniek en zaakvakken noodzakelijk.

Rapportage van eerste bevindingen

Het werk van LEONED is nog maar net gestart. Niettemin zullen we over een aantal onderwerpen onze eerste bevindingen rapporteren:

- Leerkrachtcompetenties voor het volgend, begeleiden en stimuleren van taalleerprocessen;
- Pilot 'interactie- en feedbackvaardigheden van leraren in opleiding'
- Pilot 'de rol van taal bij de kennisverwerving in zaakvakken'.